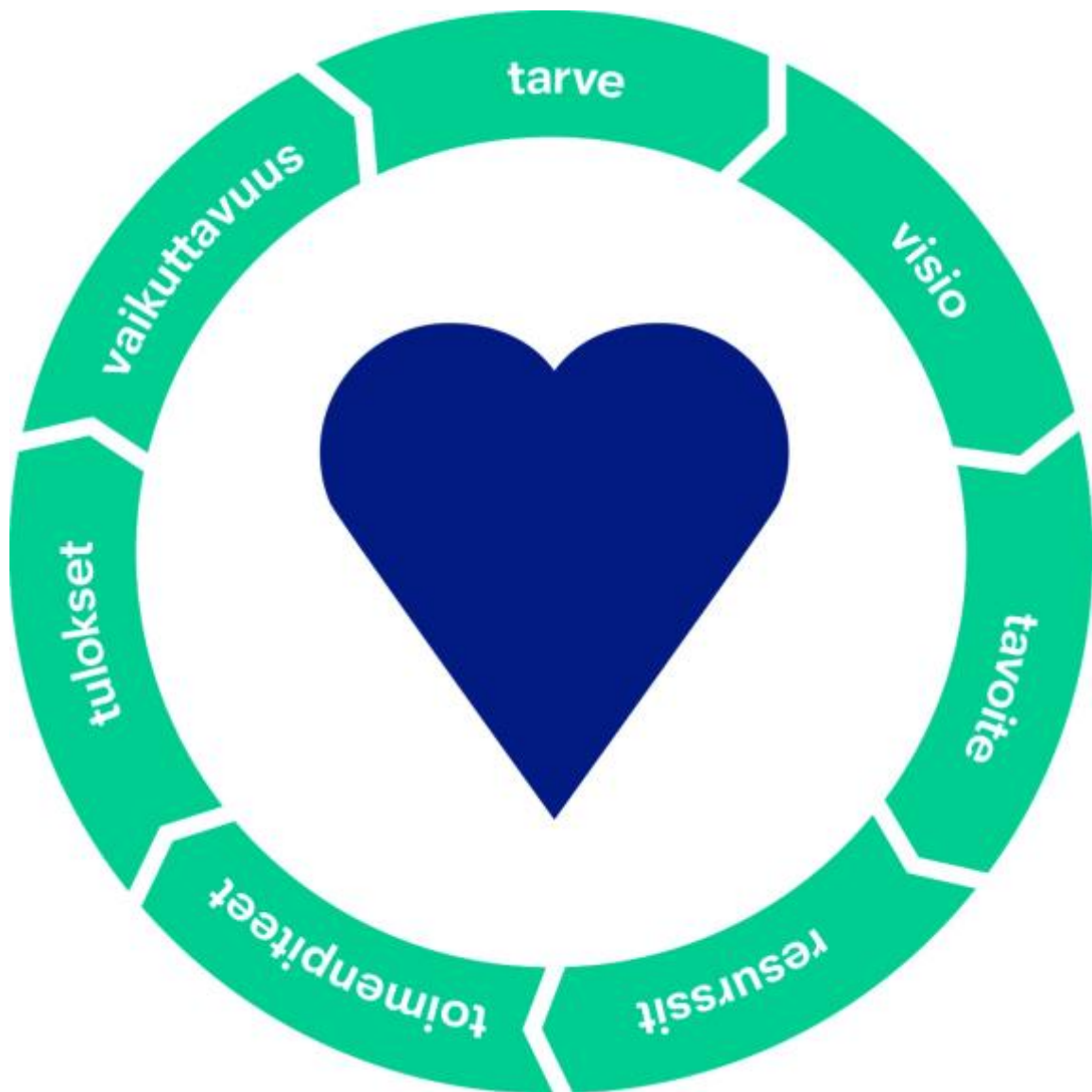

YHTEENVETO HYVÄN MITTA -ARVIOINNEISTA

Hyvän Mitta®

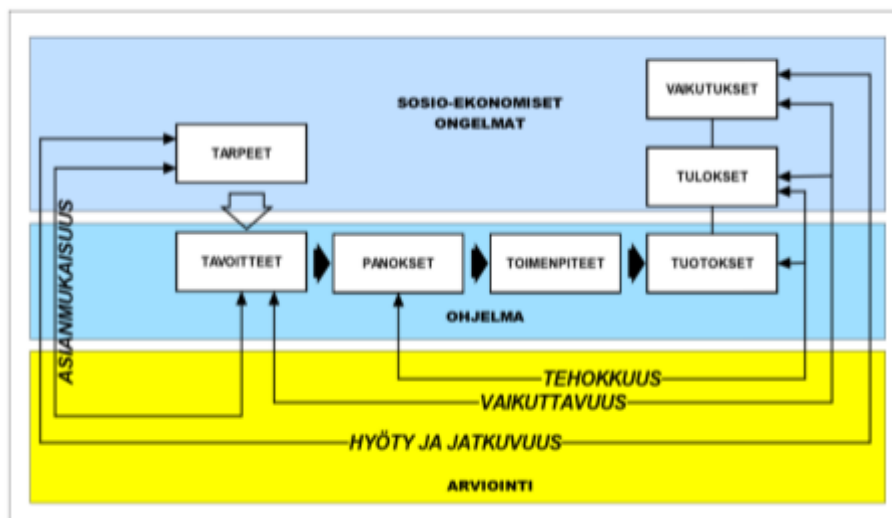
Yhteenveto Hyvän Mitta -arvioinneista

Hyvän Mitta -hankkeen aikana tehdyistä arvioinneista on kertynyt rutkasti oppeja yhteiskunnallisten vaikutustensa osoittamisesta kiinnostuneiden organisaatioiden tueksi. Yhteenvedossa nostetaan opit esiin ja listataan hyviä esimerkkejä järjestöjen ja yhteiskunnallisten yritysten sovellettavaksi. Erityisesti keskitytään mitattavien tavoitteiden kirkastamiseen, vaikutusmallin rakentamiseen sekä malliin kiinnitettäviin mittaristoihin. Lopuksi kootaan yhteen kehitysehdotuksia ja viitoitetaan polkua eteenpäin.

Hyvästä mittaa

Vaikutusten arviointi on toiminnan tuottamien muutosten mittaamista ja näkyväksi tekemistä. Yleensä pyritään muuttamaan tiettyjen ihmisten elämää; syrjäytymisuhan alla olevan nuoren toimintakykyä, kehitysvammaisen lapsen perheen jaksamista tai pitkäaikaistyöttömän työvalmiuksia. Vain kestävät muutokset kertautuvat vaikutuksiksi, eli laajemmalle kuntiin, alueille tai koko yhteiskuntaan säteileväksi hyväksi.

Kun halutaan ottaa askel pidemmälle ja arvioida toiminnan vaikuttavuutta, pitää lisäksi kuvata oman toiminnan tuottamien tulosten volyymiä suhteessa kohdealueeseen. Kymmenenkään toimintakykynsä ja tulevaisuuden uskonsa takaisin saanutta mielenterveyskuntoutujaa ei vielä vaikuta ratkaisevasti ison kaupungin tilanteeseen, mutta jos toiminnalla tavoitetaan vaikkapa 10 % tietyn alueen mielenterveyskuntoutujista, voidaan sen avulla ehkä vähentää alueen palveluiden käyttöä. Esimerkiksi Me-talojen arvioinnissa esitetään, että tehtäessä päätöksiä siitä mihin Me-taloja perustetaan, kannattaa päätösten pohjaksi tehdä etsivää tilastotyötä. Sen avulla löydetään alueet, jotka erityisesti hyötyisivät toimintamallista

Ohjelman arvioinnin ja yhteiskunnallisten vaikuttavuuden suhde

Hyvän Mitta -hankkeen tuotoksena syntyi moninainen joukko arviointeja. Useimmat niistä eivät ole vaikutusten arviointia lainkaan, vaan pikemmin sen pohjustamista. Selitys on ilmeinen. Arvioitsijoilla oli käytettävissään suunnilleen puoli vuotta työn tekemiseen. Tässä ajassa vaikutusten arviointia on melkein pä mahdotonta toteuttaa, ellei käytettävissä ole valmiiksi kerättyä ja vaikutusmalliin sopivaa tietoa. Toisaalta, osassa arviointeja olisi päästy pidemmälle, jos olemassa olevaa tietoa olisi käytetty.

Yhteenveto on tehty huhtikuun puoleen väliin mennessä valmistuneiden arviointien perusteella:

- *Espoon Järjestöjen Yhteisö*, sairaaloissa tapahtuva OLKA-vertaistoiminta
- *Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos* -nuorten palvelut
- *Icehearts*, lasten ja nuorten tuki
- *Kehitysvammaisten palvelusäätiö (KVPS)*, lyhytaikaishoito
- *Kisakallio*, päiväkotilasten liikkuminen
- *Me-talot*, eriarvoisuuden vähentäminen
- *Muotiala*, päihde- ja mielenterveyskuntoutujien kokemusasiantuntijatoiminta
- *Nummelan Palloseura*, päiväkotilasten, kehitysvammaisten ja ikäihmisten liikkuminen.
- *Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus*, pitkäaikaistyöttömien työllistäminen
- *Setlementtiliitto*, yleishyödyllisen- ja liiketoiminnan rajapinnat

Hyvän Mitta -hankkeen tärkeimpiä oppeja on, että vaikka yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi ei ole helppoa, se on ilman muuta mahdollista. Parhaat arvioinnit osoittavat, että hyvin täsmennettyjen tavoitteiden ja hallittavan kokoiseksi rajatun kohteen tai näkökulman avulla arviointi onnistuu.

Tavoitteet ja toiminnan merkitys

Vaikutusten arvioinnin ensimmäinen vaihe on selvittää, miksi arvioitava palvelu tai ratkaisu on tärkeä, ja kenen tarpeeseen se vastaa. Useimmat Hyvän Mitta -arvioinnit alkavat tarpeen määrittelyllä: Kehitysvammaisten laitoshoidon lakkauttaminen vuoteen 2020 mennessä kasvattaa kysyntää KVPS:n perheiden jaksamista tukeville palveluille. Icehearts pyrkii taittamaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrän kasvua. Kisakallion toimintamallilla puolestaan halutaan saada suomalaislapset liikkumaan suositusten mukaisesti.

Tarpeista pitää kuitenkin päästä saavutettavissa ja mitattavissa oleviin tavoitteisiin. Ongelmien suuruus tai hädän akuuttius voi harhauttaa asettamaan tavoitteet liian kunnianhimoisesti: arvioitavan konseptin tavoitteet pitää saada rajattua ja hiottua kirkkaiksi, vaikka itse ongelma olisikin iso. Yksi järjestö tai yritys voi vaikuttaa vain rajalliseen määrään ihmisiä ja asioita.

Hyvä tavoite kertoo ainakin nämä asiat:

- Kuinka paljon kohderyhmää on ja missä?
- Minkälainen muutos heidän elämäänsä halutaan tuottaa ja miksi?
- Mikä on muutoksen aikajänne?

Jos tavoitteet pystyy asettamaan tarpeeksi tarkasti; 60% kohderyhmästä työllistyy puolen vuoden päästä; on tavoite jo itsessään mittari.

Urakkaa voi helpottaa...

- aloittamalla sopivan tavoitetason haarukoimisesta. Etenkin jos ollaan kehittämässä aivan uutta ratkaisua, voi olla syytä aloittaa toiminnan ja muutosten seurannalla, joka tähtää sopivan tavoitetason löytämiseen. Mallia voi hakea vaikkapa Me-talojen ennakoivasta arvioinnista.
- tiukalla rajauksella. Joskus arvioinnin tavoite on laaja ja häilyvä, kuten Settlementtiliiton arvioinnissa, jonka tavoitteena oli tunnistaa liiketoiminnan ja yleishyödyllisen toiminnan välille syntyviä rajapintoja ja niiden hyötyjä. Rajapinnat ovat toistaiseksi jääneet juhlapuheiden sanastoon, eikä teemasta ole tutkimusta. Rajapintoja ja niiden mahdollisia hyötyjä etsittiin ja löydettiin rajaamalla työ koskemaan vain kahden Settlementin tiettyjä palveluita.
- asettamalla eritasoisia tavoitteita. Kun pyritään ratkomaan viheliäisiä ja monimutkaisia ongelmia, selkeitä tulostavoitteita voi olla vaikea asettaa. Hyvä keino on kohderyhmien profilointi tai segmentointi. Esimerkiksi Vamoksen arvioinnissa määriteltiin tavoitteet kolmelle eri kohderyhmälle. Palveluiden piirissä on paljon sellaisiakin nuoria, joiden pääsy töihin tai opiskelemaan on hyvin epätodennäköistä lyhyen palvelujakson päätteeksi.

Segmentti	Tavoitteet
A) Henkilöt, joilla todennäköiset mahdollisuudet siirtyä avoimille työmarkkinoille tai aloittaa opiskelu	1) Soveltuvan tulkinnon, työpaikan tai työkokeilupaikan löytyminen 2) Asiakkaan voimavarojen ja toimijuuden vahvistuminen
B) Henkilöt, joilla voimavarat tai kyvykkyydet eivät vielä mahdollista siirtymistä avoimille työmarkkinoille tai opiskelemaan	1) Henkilön mahdollisuuksien paraneminen siirtymiseksi kohti työelämää <ul style="list-style-type: none">• Toimintakyky, hyvinvointi, toimijuus, elämäntilanne, usko tulevaisuuteen, pärjääminen, jne.
C) Ei vielä todennäköisiä mahdollisuuksia siirtyä eteenpäin kohti avoimia työmarkkinoita tai opiskelua	1) Toimintakyvyn, toimijuuden ja hyvinvoinnin paraneminen <ul style="list-style-type: none">• Muiden palveluiden käytön väheneminen• Asiakkaan toimijuuden löytäminen

Kuva muokattu Vamoksen arvioinnin sivulta 17

Vaikeaksi vaikutusten arviointi sen sijaan käy, jos...

- tavoitteet ovat moniselitteisiä ja hankalasti mitattavia. Esimerkiksi OLKA-vertaistoiminnan arvioinnin tavoite oli hankkeen päätavoitteen ”*Juurruttaa potilasjärjestöjen osaamis pääoma oikea-aikaisesti osaksi potilaan hoitokokonaisuutta ja julkisen sektorin palvelurakenteita*” toteutumisen todentaminen. Abstraktit tavoitteet on pystyttävä purkamaan pienemmiksi ja konkreettisemmiksi etapeiksi arviointia varten. Usein paras vaihtoehto on aloittaa hyödynsaajien näkökulmasta, tässä tapauksessa vertaistukea saaneiden henkilöiden tai vertaistukea antavien vapaaehtoisten saamista hyödyistä, joista olisi löytynyt tutkimustietoa työn pohjaksi. Tämän jälkeen on helpompi ottaa seuraavia askeleita ja rakentaa siltaa vaikkapa sairaaloiden toimintaan.
- tavoitellut vaikutukset toteutuvat - jos toteutuvat - vuosikausien päästä itse toiminnasta, ja toiminnan vaikutus niiden toteutumiseen on todennäköisesti pieni. Esimerkiksi Nummelan

Palloseuran tarjoamien liikkumismahdollisuuksien kytkeminen syrjäytymisen ehkäisyyn on horjuvalla pohjalla. Luontevampi lähtökohta on Kisakallion arvioinnissa, jossa päiväkotilasten liikunnan lisäämisen tarpeellisuus on kiinnitetty tutkimustuloksiin, joiden perusteella suomalaislapset liikkuvat suositukseen nähden liian vähän.

- tavoitteet ovat keskenään ristiriidassa. Hyvän mitta -arvioinneissa ei ole tällaisia tapauksia, mutta vaikkapa lastensuojelun palveluissa saattaa olla tavoitteena sekä taata lapsen hyvinvointi että vähentää sijoituksia kodin ulkopuolelle. Joskus lapsen hyvinvointi voi edellyttää kodin ulkopuolelle sijoittamista. Ratkaisu on valita hyvinvointi ensisijaiseksi tavoitteeksi. Tällöin tavoitteena on välttää sijoituksia, kunhan lapsen hyvinvointi ei vaarannu.

Myös vaikutusten arvioinnille on asetettava tavoite: Kenen näkökulmasta arviointia tehdään, kenen päätöksentekoon sillä halutaan vaikuttaa, ja minkälaista tietoa tämä vaatii? On aivan eri asia arvioida uuden konseptin tuloksellisuutta kuin osoittaa olemassa olevan palvelun kustannusvaikuttavuutta maakuntapäätäjille. Tämä näkökulma puuttuu useimmista arvioinneista. Monissa on todettu vain, että halutaan vastata Hyvän mitta -hankkeen toimeksiantoon.

Vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi on panoraamakuvan muodostamista. Maisema vangitaan kuva kerrallaan, kokonaisuus muodostuu kuvat yhdistämällä. Kaikkea ei voi tehdä kerralla.

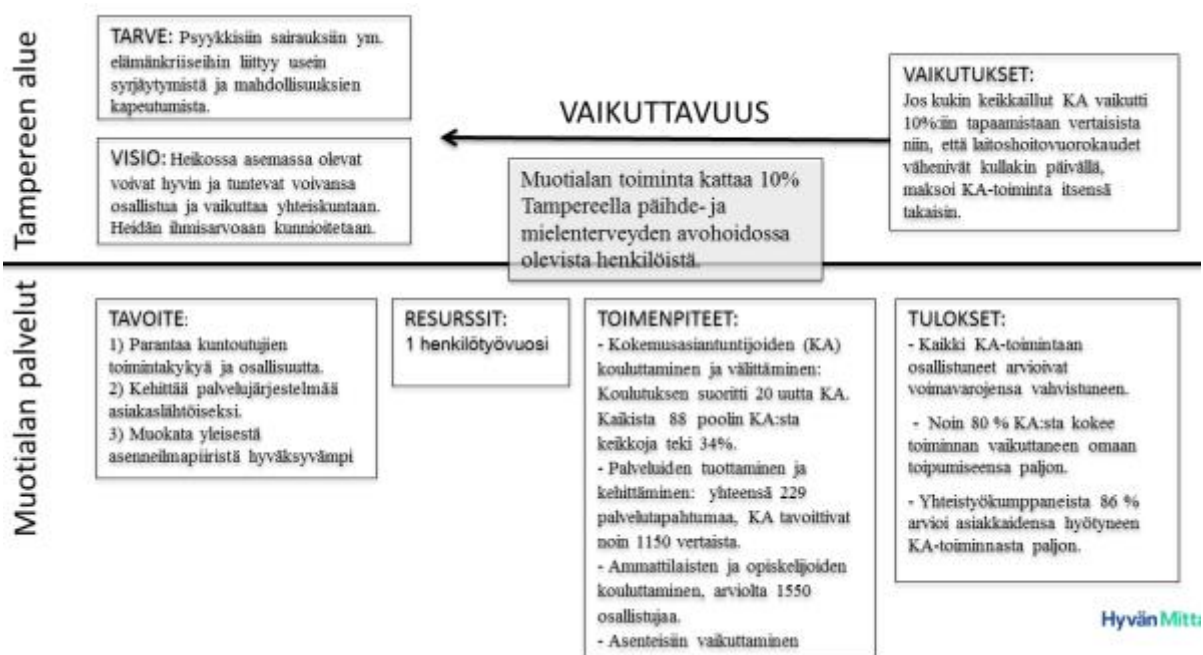
Vaikutusmallit

Tavoitteiden tarkennuksen jälkeen pitää kertoa miten ne saavutetaan. Pätevän mallinnuksen edellytys on, että ketjun jokainen lenkki on vahva ja lujasti kiinnitetty vieruskavereihinsa:

- Paljonko on oltava rahaa, työntekijöitä, osaamista ja tiloja, jne.?
- Minkälaista toimintaa järjestetään?
- Kuinka monta ihmistä tavoitetaan ja miten se heitä muuttaa?
- Mikä edellisissä vaiheissa takaa, että muutokset ovat kestäviä?
- Mikä on toiminnan merkitys ja koko suhteessa kohdealueeseen?

Näihin kysymyksiin vastaa vaikutusmalli. Hyvän Mitta -arvioinneissa on käytetty pääasiassa vaikutusketjua. Ketjusta on olemassa lukuisia sovelluksia, muiden muassa Hyvän Mitassa kehitetty 7 askelen -malli. Vaikutusketjun etu on, että hyvin tehtynä se tukee monenlaista analyysiä, esimerkiksi toiminnan tehokkuuden, tuloksellisuuden, kustannushyötyjen tai kustannusvaikuttavuuden tarkastelua.

Pisimmälle ketjua pitkin pääsivät KVPS:n, Muotialan ja Vamoksen toiminnasta tehdyt arvioinnit.

Muotialan kokemusasiantuntijuustoiminnan 7 askelen -malli

Oppeja hyvän mallin rakentamiseen

- Tarve ja tavoite jätetään usein vaikutusmallin ulkopuolelle. Vaikka tässäkin yhteenvedossa asiat on jaoteltu eri lukuihin, tarve, tavoite, malli ja mittarit ovat erottamaton kokonaisuus. Me-talojen arviointi on mainio esimerkki siitä, kuinka tarpeet parhaassa tapauksessa ohjaavat toiminnan kohdentamista ja suunnittelua.
- Hyvässä mallissa on määritelty toiminnan avaintekijät: Mitkä asiat lisäävät todennäköisyyttä saada kestäviä muutoksia aikaan ja erottavat tietyn toimintamallin muista. Toiminnan avaintekijät on määritelty selkeästi esimerkiksi Iceheartsin ja Vamoksen arvioinneissa.
- Vaikutusmalli rakentuu askel askeleelta. Sellaisen vaikutusmallin todentaminen on mahdotonta, jossa tavoitteista tai toiminnasta hypätään suoraa vaikutuksiin.
- Vaikutusmalli ei saa olla vaikutusarvaus. Luotettava malli perustuu tietoon ja todennettuihin syy-seuraussuhteisiin. Monissa arvioinneissa olemassa olevan tutkimuksen käyttäminen jättää toivomisen varaa.

Arvioinneissa käytetään vaikutusmallista monia eri nimiä: interventio- tai muutoslogiikka, muutoksen teoria ja ohjelmateoria. Samasta asiasta on kyse. Nimet ovat vähemmän tärkeitä, oleellista on osoittaa miksi ja minkälaisia muutoksia kohderyhmän elämässä saadaan aikaan, sekä luoda näistä muutoksista yhteys yhteiskunnan tasolla näkyviin vaikutuksiin.

Vaikutusketju katkeaa, jos yksinkin sen lenkeistä on heikko. Ketjun lujuus on syytä varmistaa tutkitulla tiedolla asioiden syy-seuraussuhteista. Vaikutusmalli ei ole vaikutusarvaus.

Mittarit ja tiedonkeruu

Mittariston rakentamiseen ja tiedonkeruun suunnitteluun liittyvät opit ovat Hyvän Mitta -hankkeen hyödyllisintä antia. Vaikka mittaaminen johtaa helposti ajatukset vaakoihin, lakmustesteihin ja kosteusmittareihin, voi mittareita löytää myös elämänlaadulle, osallisuudelle ja yksinäisyydelle.¹

Tässä luvussa annetaan ohjenuoria mittaamisen suunnitteluun ja toteutukseen, kuvataan Hyvän Mitta -arvioinneissa käytetyt mittarit ja lopuksi listataan muutamia valikoituja, laajasti käytettyjä mittareita ja muita vaikutusten arvioinnin kannalta hyödyllisiä tietolähteitä.

Ohjenuoria mittaamiseen

Muutosten näkyväksi tekeminen onnistuu, kun hyvin rakennettuun vaikutusmalliin on kiinnitetty arvioinnin tavoitetta tukeva mittaristo ja sille laadittu tiedonkeruusuunnitelma. Ilman hyvää mallinnusta mittareiden valikoiminen on silkkää arvailua. Ainakin seuraavat asiat kannattaa suunnitella huolellisesti:

Mitataanko oikeita, vaikutusmallin kannalta oleellisia asioita?

- Mittariston pitää olla sidottu vaikutusmalliin ja sen tavoitteisiin. Hyvän Mitta -arvioinneista löytyy lukuisia hyviä esimerkkejä, joista käy ilmi miten mittaristo nivotaan malliin, mittarit täsmennetään ja tieto kerätään.
 - Me-talot: Vaikutusmallissa on eritelty talojen toimintaan, asiakasprosesseihin ja pidemmän aikavälin hyötyihin liittyvät tavoitteet. Jokaiselle tasolle on määritelty oma mittaristonsa, ja jokaiselle mittarille täsmennetty tiedonkeruutapa.
 - Muotiala: Tavoitteet, tulokset ja mittarit on jaoteltu kohderyhmittäin.

Tulos	Indikaattori
Kokemustiedon välittäminen (Ammattilaiset)	Asiakasorganisaatioiden määrä (palveluntarjoajat)
	Ammattilaisten koulutuksiin osallistuneiden määrä
	Koulutus palaute
Osaamisen kehittyminen (Opiskelijat)	Asiakasorganisaatioiden määrä (Oppilaitokset)
	Oppilaitosten koulutuksiin osallistuneiden määrä
	Koulutus palaute
Omien voimavarojen vahvistuminen ja toivon lisääntyminen	Kokemusasiantuntijaan toimintaan osallistuneiden määrä, joka kokee omien voimavarojensa vahvistuneen toiminnan myötä (N ja %-osuus)
	- Uudet sosiaaliset suhteet (N ja %-osuus)
	- Itsetuntemuksen ja oman elämäntarinan ymmärryksen vahvistuminen (N ja %-osuus)
	- Oman elämän merkityksellisyden löytäminen/vahvistuminen (N ja %-osuus)

Lähde: Muotiala, s. 13

- Tarkasti määritelty tavoite on jo itsessään mittari: 60% asiakkaista pääsee töihin neljän kuukauden sisällä. Tällaisen suoraviivaisen tulosmittarin rinnalle voidaan tosin tarvita muitakin mittareita, muuten osa tuloksista ja vaikutuksista on vaarassa jäädä piiloon, vai mitä tässä esimerkissä

¹ Hyvän Mitta -arvioinneissa puhutaan sekä mittareista että indikaattoreista. Vaikka käsitteiden välillä on eroja, yhteenvedossa puhutaan yksinkertaisuuden vuoksi vain mittareista.

tapahtuu 40 %:lle asiakkaista? Hyvä esimerkki on Kierrätyskeskuksen arviointi, jossa työllistymisen rinnalle on ehdotettu kahta eri tapaa mitata pitkäaikaistyöttömien työvalmiuksien ja elämänhallinnan kokonaisvaltaista kehittymistä.

Onko tieto luotettavaa?

- Hyvässä mittaristossa on rinnakkain laadullisia, määrällisiä, subjektiivisia ja objektiivisia mittareita. Joissakin arvioinneissa vaikutusmalli pyritään osoittamaan todeksi ainoastaan temaattisilla haastatteluilla. Vaikkapa fyysinen toimintakyky on kuitenkin asia, jonka muutosta on syytä arvioida myös objektiivisilla mittareilla. Hyvä esimerkki on Kisakallion arviointi, jossa päiväkotilasten motoristen taitojen kehittymisestä kertoo, kuinka moni osaa tietyn ikäisenä tehdä kuperkeikan, seisoa yhdellä jalalla sekä heittää ja ottaa kiinni palloa. Lasten liikunnallisuudesta pyydetään arvioita myös vanhemmilta sekä päiväkodin työntekijöiltä.
- Samaa asiaa kannattaa selvittää monesta eri lähteestä. Settlementtiliton arviointiin kuuluva, ikäihmisten hoitopolkua kuvaavaa vaikutustarina on koottu ikäihmisten ja työntekijöiden fokusryhmissä, ja lisäksi siihen on yhdistetty tietoja asukas- ja omaiskyselyistä. Alla on kuvakaappaus Iceheartsin arvioinnista. Siitä käy hyvin ilmi, minkälaisia asioita kultakin kohderyhmältä aiotaan kysyä.

Skaalalliset monivalintakysymykset	Tärkeys (5 = tärkeä, 1 = ei tärkeä)	Vastaajaryhmät				
		Vanhemmat	Opettajat	Sosiaalityöntekijät	Kasvattajat	Lapset
Ovatko kaverisuhteet parantuneet	5,0	X	X	X	X	X
Kuinka innostuneesti lapsi on ollut mukana Icehearts-toiminnassa	4,8	X			X	X
Onko käyttäytyminen parantunut	4,8	X	X	X	X	
Onko vanhempien jaksaminen parantunut	4,8	X		X		
Onko itsetunto vahvistunut	4,6	X	X	X	X	
Onko koulussa pärjääminen parantunut	4,5	X	X	X	X	X
Onko aggressiivinen käyttäytyminen vähentynyt	4,4	X	X	X	X	X
Ovatko sosiaaliset taidot kohentuneet	4,4	X	X	X	X	
Onko lapsen ja vanhempien suhde parantunut	4,3	X				X
Onko pelokkuus / arkuus vähentynyt	4,2	X	X	X	X	X
Onko liikunnallisuus lisääntynyt	4,2	X	X		X	X
Onko Icehearts-toiminnasta ollut lapselle jonkinlaista haittaa tai harmia	4,2	X			X	X
Onko lapsella hyvä ja turvallista olla Iceheartsissa	-					X
Onko vanhempien ja kasvattajan yhteys toimiva	-	X				
Toimiiko yhteistyö kasvattajan kanssa lapsen tukemisen näkökulmasta	-		X	X		
Ovatko poissaolot koulusta vähentyneet	-		X			
Kysymyksiä per vastaajaryhmä yhteensä		14	11	10	12	10
Avoimet kysymykset						
Minkälaisia haastavia tilanteita lapsella on ollut?	5	X	X	X	X	X
Millä tavalla lapsen käyttäytyminen on muuttunut?	5	X	X	X	X	
Millaista hyötyä Icehearts-toiminnasta on lapselle ollut?	4,8	X	X	X	X	X
Millaista harmia tai haittaa Icehearts-toiminnasta on lapselle aiheutunut?	4,8	X	X	X	X	X
Miten Icehearts-toimintaa tulisi kehittää?	4,4	X	X	X	X	X
Mitä toivoisitte Icehearts-kasvattajan erityisesti huomioivan lapsen osalta?	4	X	X	X		X
Kysymyksiä per vastaajaryhmä yhteensä		6	6	6	5	5

Lähde: Icehearts, s. 31

- Tiedonkeruun luotettavuus. Me-talojen työntekijöille tehty havainnointilomake on mainio esimerkki työkalusta, jonka avulla todennäköisesti pystytään tuottamaan yhdenmukaista tietoa. Lomakkeessa isot asiat, kuten sosiaaliset suhteet ja fyysinen olemus, on pilkottu hyvin

konkreettisiksi, jokaisen työntekijän samalla asteikolla arvioitavaksi asioiksi. Tulosten luotettavuutta lisää, että samantyyppisistä asioista kysytään myös nuorilta itseltään.

Miten muutos todennetaan?

- Monissa arvioinneissa esitetään alku- ja loppukartoitusta tai tietyn väliajoin toistettavia kyselyitä, jotta muutos saadaan esiin.
- Tiheämpää seuranta ja tilastointia kannattaa tehdä toiminnan laadunvarmistuksen ja ohjauksen näkökulmasta tai vaikkapa hyödynsaajien palveluiden käytön muutoksista.
- Vertailu- ja kontrolliryhmien käyttäminen auttaa varmentamaan, että muutos on arvioitavan ratkaisun ansiota. Esimerkiksi Kisakallion arvioinnissa huomautetaan, että vuosittaisessa liikuntatapahtumassa saattaa olla mahdollista havainnoida päiväkoti-kohtaisia eroja lasten motorisissa taidoissa.

Miten mitataan vaikutuksia?

- Viimeistään toiminnan vaikutuksia osoittamaan tarvitaan mahdollisimman puolueeton näkemys: tilastoja, vertailuryhmiä ja seuranta. Pelkästään kohderyhmien tai työntekijöiden oma arvio ei yksin riitä.
 - Iceheartsin ja Vamoksen arvioinneissa ehdotetaan kohderyhmien tilanteen seuraamista esimerkiksi rekisteritietojen avulla kuudesta kuukaudesta vuoteen siitä kun palvelu on päättynyt.
 - Me-talojen vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointia tehdään seuraamalla alueellisia tilastoja. Riittävään tarkkuuteen päästään mm. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ATH-tutkimuksen avulla. Myös kuntien omat tilastot esimerkiksi palveluohjauksesta, kotiutus päätöksistä, yms. ovat hyödyllisiä. Kovin pienen toimijan vaikutukset tosin eivät tilastoissa näy.
- Palveluiden käytön seurannalla on todennettu esimerkiksi asunto ensin -periaatteen kustannusvaikuttavuutta.

Parhaankin mittariston hyöty riippuu tiedon käsittelytavasta. Tieto kannattaa kerätä ja tallentaa niin, että sekä yksilön muutoksen seuranta, erilaisten hyödynsaajaryhmien tarkastelu että yksikkö- ja tai palvelukohtainen analysointi onnistuu eripituisilla aikajänteillä.

Hyvän Mitan mittarit

Seuraavaksi esitellään taulukoiden muodossa Hyvän Mitta -arvioinneissa kehitetyt ja käytetyt prosessi-, tulos- ja vaikutusmittarit. Ne on jaoteltu teemoittain, tulostittarit myös kohderyhmittäin. Lisäksi jokainen

tulos- ja vaikutusmittari on yhdistetty arviointiin, jossa sitä on käytetty. Useimmat prosessimittarit löytyvät monista arvioinneista, siksi lähdettä ei ole jokaisen mittarin osalta eritelty.

Prosessimittarit, eli toimintaa ohjaavat ja seuraavat mittarit

Teema	Mittari	Tiedonkeruu	
		Määrällinen	Laadullinen
Palveluiden tuottaminen	Henkilötyövuodet ja/tai työtunnit	x	
	Henkilötyövuodet tai työtunnit / toiminto	x	
	Tuotettu määrä (tunnit, päivät, kerrat, ...)		
	Tuotettu määrä / toiminto	x	
	Suoritteet tai kontaktit / toiminto	x	
Palveluiden käyttö	Asiakkaat yhteensä	x	
	Asiakasmäärä / toiminto	x	
	Käyttömäärä (h, krt..) / asiakasryhmä	x	
	Uusien asiakkaiden osuus: uudet asiakkaat / kaikki asiakkaat	x	
	Kuinka innostuneesti asiakas on mukana toiminnassa		x
	Palvelujaksojen pituus	x	
	Palveluiden asiakkaiden ryhmittely taustatekijöiden mukaan	x	x
Vapaaehtoistoiminta, Setlementtiliitto Kokemusasiantuntijuus, Muotiala	Rekisteröityjen määrä	x	
	Vuoden aikana toimintaan osallistuneiden määrä	x	
	Osallistujamäärä / toiminto	x	
	Osallistumisen useus	x	
	Tehtävien välittäminen, lkm	x	
	Kokonaistyötunnit	x	
	Työtunnit / henkilö	x	
Palveluiden tehokkuus ja laatu	Keskeyttäneiden määrä ja syyt	x	x
	Asiakaspalaute		x
	- koulutus - tukipalvelu	Toimenpiteen läpäisyaste: aloittaneet / keskeyttäneet.	x
- koulutus - vertaiset - vapaaehtoiset	Aktiivisuus: kuinka moni koulutetuista osallistuu toimintaan	x	
Kisakallio, liikunnan rooli päiväkodissa	Osa-alueet: -liikunnan tärkeys päiväkodissa -liikunnan monipuolisuus päiväkodissa -lasten liikkumisen vapaus -lasten kannustaminen liikkumaan -tilojen soveltuvuus liikuntaan		x
Kisakallio, päiväkodin työntekijöiden osaaminen	Osa-alueet: -hlökunnan osaaminen liikuntaleikkien ohjaamisessa -liikuntaa edistävien välineiden käyttö -työkavereiden tuki liikunnan järjestämiselle -liikunta mukaan päiväkodin arkeen		x

	-liikunta musiikin, taiteen ja lorujen avulla		
Tilaajat			
	Tilaajamäärä yhteensä	x	
	Tilaajamäärä / palvelu	x	
Yhteistyö, Muotiala			
	Uudenlaisten palveluiden määrä	x	x
	Yhteistyökumppaneiden määrä	x	
	Palveluita käyttäneiden yhteistyökumppaneiden määrä	x	x
	Yhteistyökumppanien kokemus palvelusta		x

Tulosmittarit, eli kohderyhmän muutoksia seuraavat mittarit

Kohderyhmä	Teema	Mittari	Arviointi	Tiedonkeruu		
				Itsearvio	Muu laadullinen	Määrällinen
Päiväkotilapset	Motoriset taidot	Osa-alueet: -kuperkeikka - yhdellä jalalla seisominen -pallon heitto ja kiinniotto	Kisakallio, havainnointi		x	
	Liikkumistavat	Osa-alueet: Lapsi -haluaa liikkua omaehtoisesti -opettelee uusia liikuntamuotoja -on taitava liikkuja	Kisakallio, vanhempien kysely		x	
	Liikunnan määrä	Liikuntatunnit / viikko	Kisakallio			x
Lapset ja nuoret	Sosiaaliset suhteet	Osa-alueet: -on ystäviä -pystyy toimimaan ryhmässä	Me-talot, havainnointi-lomake		x	
		-kaverisuhteiden paraneminen -lapsen ja vanhempien suhteen paraneminen	Icehearts, vanhemmat, opettajat, sos.työntekijät, kasvattajat, lapset	x	x	
	Sosiaaliset taidot	Osa-alueet: -käyttäytymisen paraneminen -sosiaalisten taitojen kohentuminen	Icehearts, vanhemmat, opettajat, sos.työntekijät ja kasvattajat		x	
	Fyysinen olemus	Osa-alueet: -ei ole nälkäinen -on yleensä levännyt -on yleensä puhtaissa vaatteissa	Me-talot, havainnointi-lomake		x	

		-on normaalisti katsekontaktissa				
		Liikunnallisuuden lisääntyminen	Icehearts, vanhemmat, opettajat, kasvattaja, lapsi			
Itsetunto		Osa-alueet: -tuntee vahvuutensa -uskoo omiin mahdollisuuksiinsa	Me-talot, havainnointi-lomake		x	
		-itsetunnon vahvistuminen	Icehearts, vanhemmat, opettajat, sos.työntekijät ja kasvattajat		x	
Tunteiden hallinta		Osa-alueet: -käyttäytyy yleensä rauhallisesti -on luottavainen, ei kaihda seuraa -käyttäytyy yleensä levollisesti	Me-talot, havainnointi-lomake		x	
		Osa-alueet: -aggressiivisen käyttäytymisen väheneminen -pelokkuuden/arkuuden väheneminen	Icehearts, vanhemmat, opettajat, sos.työntekijät, kasvattajat, lapset	x	x	
Osallisuus		Nuorella on joku mielenkiinnon kohde	Me-talot, nuoren kysely	x		
Kiinnittyminen palveluun		Turvallisten aikuisten määrä	Me-talot, nuoren kysely	x		
Voimavarat		Arjessa säännöllinen rytmi	Me-talot, nuoren kysely	x		
Toimintakyky		Tulostahti	Vamos	x	x	
Jatkopolutus työelämään tai koulutukseen		Osa-alueet: -opiskelupaikka -työpaikka -työkokeilu, kuntouttava työtoiminta, tms.	Vamos, seuranta			x
Koulunkäynti		Osa-alueet: -poissaolopäivät -koulussa pärjääminen	Icehearts, vanhemmat, opettajat, sos.työntekijät, kasvattajat, lapset	x	x	x
Muiden palveluiden käyttö		Osa-alueet: -aktiivisten tukitarpeiden määrä -suunnittelemattomat yhteydenotot sosiaali-turvaan liittyen	Icehearts		x	x
Arvioitavan palvelun merkitys		-Onko toiminnasta ollut lapselle jonkinlaista haittaa tai harmia	Icehearts, vanhemmat, kasvattajat, lapset			

		-Onko lapsella hyvä ja turvallista olla Iceheartissa				
	Erityislasten ja -nuorten palvelut	Osa-alueet: -voi elää oman perheensä kanssa -itsenäistyy ikätason mukaisesti -sosiaaliset suhteet laajenevat -oppii uusia asioita ja taitoja	KVPS, läheiset, tilaajat, työntekijät			
Työikäiset	Hyvinvointi	Osa-alueet: tyytyväisyys -elämään -fyysiseen terveyteen -henkiseen terveyteen -masentuneisuus -koettu yksinäisyys	Setlementtiliitto, vapaaehtois-kysely	x		
	Perhe-elämä, vanhemmuus	Osa-alueet: -tavallinen perhe-elämä -jaksaminen vanhempana ja kasvattajana -vanhempien parisuhde -voi käydä töissä/opiskella -voi tavata ystäviä	KVPS, läheiset, tilaajat, työntekijät	x		
		Vanhempien jaksamisen paraneminen	Icehearts, vanhemmat, sos.työntekijät	x	x	
		Vanhempien ja kasvattajien yhteyden toimivuus	Icehearts, vanhemmat			
	Työelämävalmiudet	Osa-alueet: -elämänlaatu , EuroHIS-8 -koettu kompetenssi -työkykypistemäärä Työelämäututka	Kierrätyskeskus	x		
			Kierrätyskeskus	x	x	
	Kuntoutujien voimavarojen vahvistuminen ja toivon lisääntyminen	Osa-alueet: -kokemus voimavarojen vahvistumisesta. -uudet sosiaaliset suhteet -itsetuntemuksen ja oman elämäntarinan ymmärryksen vahvistuminen -elämän merkityksellisyys	Muotiala, kysely kokemus-asiiantuntijoille	x		
	Sosiaaliset suhteet	Osa-alueet: -ystävien määrä -juttuseura	Muotiala, Setlementtiliitto	x		
	Luottamus	Yleinen luottamus muihin ihmisiin	Setlementtiliitto, vapaaehtois-kysely	x		
		Luottamus palvelujärjestelmään	KVPS, läheiset, tilaajat, työntekijät			
Osallistuminen	Osallistumisaktiivisuus	Setlementtiliitto, seniorikortteli				
Ikäihmiset	Fyysinen toimintakyky	Lyhyt fyysisen suorituskyvyn testistö	Nummelan Palloseura		x	

Vaikutusmittarit

Teema	Mittari	Arviointi	Tiedonkeruu	
			Tilasto	Sidosryhmät
Palvelun peitto	Esim. palvelussa olevien päihdekuntoutujien osuus koko alueen päihdekuntoutujista	Me-talot, Muotiala	x	
Palveluiden käyttö	Muutokset ohjauksessa ja asiakkaiden polutuksessa	Me-talot	x	x
	Muutokset alueen palveluiden käytössä, esim. lastensuojeluilmoitukset, pitkäaikaistyöttömyys, hammasterveys eri ikäryhmissä	Me-talot	x	
	Kroonistuneen asiakassuhteen päätyminen	Muotiala		x
	Muiden palvelutuottajien kokemus arvioitavan toiminnan merkityksestä omien asiakkaiden kannalta.	Muotiala		x
Julkistalous	Asiakkaiden vero- ja tukikertymät palveluiden loppumisen jälkeen.	Vamos	x	
Ylisukupolvisen syrjäytymiskierteen katkaiseminen	Asiakkaiden saavuttama koulutustaso	Icehearts, Vamos	x	

Vaikka muutos olisi moniulotteinen, kuten osallisuus, työelämävalmiudet tai elämänlaatu, löytyy sille mittari. Seuraava askel on koostaa niistä tarkoituksenmukainen mittaristo, joka koostuu seuraavanlaisista mittareista:

1. Toimintaa ohjaavat ja sen laatua varmistavat prosessimittarit. Jos tuloksia ei tulekaan, pitää pystyä selvittämään onko toimintaa toteutettu aiotulla tavalla ja laadukkaasti. Jos on, on syytä palata vaikutusmallin ääreen, siinä olevat oletukset ja syy-seuraussuhteet voivat olla väärä. Prosessimittareita on mittaristossa usein eniten.
2. Muutoksen suuntaa ja suuruutta mitataan monipuolisilla tulosmittareilla. Mittareiden määrä ja laatu riippuu mm. kohderyhmien määrästä sekä tavoitteen määrittelystä. Työpaikan löytyminen todentuu vähimmillään yhdellä mittarilla, työvalmiuksien kehittymisen mittarissa taas on monta osa-aluetta, ja arvio kannattaa pyytää sekä työhön valmennettavalta että häntä auttavalta työntekijältä.
3. Vaikutusmittareissa jos missä on keskityttävä määrän sijasta laatuun. Vaikutuksia on vaativinta osoittaa, joten kannattaa mieluummin hioa yksi tai kaksi timanttista mittaria kuin kehittää viisi huonoa.

Hyvä esimerkki löytyy Muotialan arvioinnista, jossa sivulla viisitoista esitellään toiminnalle määritellyt **avaintunnusluvut**, joiden avulla paitsi toiminnan seuraaminen niin myös kehittäminen onnistuu. Tunnuslukujen avulla koko vaikutusmalli tulee todennettua.

Monipuolinen tiedonkeruu on tärkeää, jotta myös **ennakoimattomia muutoksia** on mahdollista havaita. Vaarana on, että mahdolliset ikävät seuraukset jäävät kokonaan tutkan ulkopuolelle, tai että syyt siihen ettei tuloksia saavutetakaan jäävät selvittämättä. Laadullinen tiedonkeruu, kuten erilaiset haastattelut, päiväkirjat, avoimet kysymykset tai havainnointi, johdattavat niiden lähteille parhaiten. Lisäksi Iceheartsille ehdotettuun kysymyspatteristoon kuulu kysymys ”Onko Icehearts-toiminnasta ollut lapselle jotakin haittaa tai harmia?”

Hyvä mittaristo...

- ohjaa toimintaa ja varmistaa sen laatua.
- seuraa matkaa kohti vaikutustavoitetta.
- kattaa kaikki vaikutusmallin vaiheet ja siirtymäkohdat.
- todentaa lyhyen ja (keski)pitkän aikavälin muutoksia.
- tuottaa tietoa eri sidosryhmien näkökulmista.
- sisältää subjektiivisia ja objektiivisia sekä laadullisia ja määrällisiä mittareita.
- nivoutuu organisaation arkeen.

Valikoituja mittareita ja tietopankkeja

Pyörää ei mittareidenkaan kohdalla tarvitse keksiä uudelleen. Alla on lista hyödyllisistä tietolähteistä ja mittaripankeista. Niitä kannattaa käyttää aina kun mahdollista, sillä mittarit ovat testattuja ja validoituja, ja niitä käyttämällä voi saada vertailukelpoista tietoa. Monissa alla luetelluissa lähteissä kerrotaan myös mihin käytetyt mittarit sopivat tai eivät sovi.

- **Sotkanet.fi**. Hyvät hakutoiminnot. Kustakin mittarista kerrotaan, kuinka tieto on kerätty, mihin tieto liittyy ja mitä sen perusteella pystyy päättämään.
- **TOIMIA-tietokanta**. Kuvataan mittari ja sen käyttötarkoitus, listataan myös tutkimukset, joissa mittaria on käytetty.
- **THL:n** aineistot, tutkimukset ja temaattiset yhteenvedot, mm:
 - [Terveysme.fi](http://terveytemme.fi)
 - Alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus (ATH), josta voi hakea mallia siihen minkälaisin kysymyksiin esimerkiksi hyvinvointia tai osallisuutta on selvitetty. Helppokäyttöinen verkkosivusto, josta löytyvät niin tulokset kuin kysymyslomakkeetkin.
 - Aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja Eläkeikäisen väestön terveyskäyttäytyminen. Perusteellisissa tutkimusraporteissa esitetään taustatekijöittäin eriteltyjen tulosten lisäksi käytetyt kysymykset ja vastausvaihtoehdot.
 - Kansallinen syntymäkohortti 1987 lasten ja nuorten terveyteen vaikuttavista tekijöistä. Aineistosta on tulossa runsaasti tieteellisiä julkaisuja.
- www.tietoanuorista.fi . Nuoria koskevan tiedon kokoavalta sivustolta löytyvät mm. **Nuorisobarometrit**, joissa peruskysymysten lisäksi tietty teema. Kysymyslomakkeet liitteinä, lisäksi julkaisussa on aineiston perusteella julkaistuja tieteellisiä artikkeleita. Myös **Nuorten elinolututkimukset**.
- **Tilastokeskuksen aineistot**, kuten ajankäyttötutkimus, tulonjakotilastot, työolotutkimus, vapaa-aikatutkimus, väestön koulutus, jne.
- **Työterveyslaitos**. Erityisesti Työ ja terveys -tutkimus.

Kehittämiskohteet ja suositukset

Yhteenvedossa on viitoitettu tietä järjestöille ja yhteiskunnallisille yrityksille, jotta ne voivat Hyvän Mitta -arviointien opeilla päästä eteenpäin omassa vaikutusten arvioinnissaan. Hanke tuotti tavoitteidensa mukaisesti ohjenuoria vaikutusten arviointiin; nipun hyviä esimerkkejä siitä miten monisyisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin vastaava toiminta saadaan purettua arvioitaviksi toiminnoiksi ja tavoitteiksi. Näiden arviointien ja esimerkkien avoin jakaminen palvelee arvioinnin kehittämistyötä jatkossakin.

Tässä luvussa esitetään Hyvän Mitta -arviointeihin ja niiden antiin perustuvia kehitysehdotuksia siitä, kuinka Hyvän Mitan taustajoukot ja muut vaikutusten arviointiosaamista kehittävät tahot voivat asiaa edistää. Esiin nousee kolme osa-aluetta, joihin tarttumalla vaikutusten arviointiosaamista voidaan viedä eteenpäin:

1. Organisaatioiden oman osaaminen kehittäminen.
2. Yhteistyöverkostot ja ymmärrys yhteisistä vaikuttavuustavoitteista.
3. Vertailukelpoisuuden edistäminen rajatusti ja tavoitteellisesti.

Vaikutusten arviointiosaaminen kehittyy siellä missä pitää - järjestöissä, yrityksissä, kunnissa ja rahoittajissa - ainoastaan kehittämällä organisaatioiden omaa osaamista ja luomalla ymmärrystä siitä miksi tavoitteellinen toiminta ja sen vaikuttavuuden arviointi on tärkeää. Organisaatiotasolla tavoitteena pitäisi olla ajan myötä kehittyvän ja laajenevan vaikutusten arvioinnin kierteen synnyttäminen, siihen ulkopuoliset arvioinnit eivät ole paras tapa. Osaamista voi kehittää esimerkiksi seuraavilla keinoilla:

- Vertaisoppiminen ja mentorointi- tai kummitoiminta. Oivalluksia, osaamista ja uusien ideoiden syntymistä tukee parhaiten kokemusten vaihtaminen ja yhdessä tekeminen: Millaisiin ongelmiin muut ovat törmänneet ja miten niitä on ratkottu? Kenellä on timanttiset vaikutusmallit, miten niitä on rakennettu ja hyödynnetty toiminnan kehittämisessä? Kuka on onnistunut mittariston integroimisessa arkeensa, minkälaisista mittareista on hyötyä kehittämisessä?
- Kontaktit tutkijoihin ja tilastojen tuottajiin, jotka voivat luotsata organisaatioita tiedon ääreen. Ongelma ei ole sovellettavien menetelmien ja mittareiden puute tai datan vähyyks, vaan näiden puutteellinen käyttäminen.
- Kysynnän luominen. Menetelmiä, mittareita saati raskaista laskentakaaviota ei oteta käyttöön, elleivät rahoittajat, sijoittajat ja asiakkaat kerro millaista vaikuttavuustietoa he arvostavat ja käyttävät. Tutkimuksesta tiedetään, että vaikutusten arviointimenetelmiä ei käytetä elleivät niiden hyödyt ylitä kustannuksia.

Edellä kuvatut toimintamallit voivat synnyttää myös uudenlaista yhteistyötä. **Viheliäiset ongelmat ratkeavat tehokkaasti vain, kun kaikkiin juurisyihin päästään kiinni yhtäaikaa.** Myös rahoittajien ohjelmatyöllä, vaikuttavuusinvestoijien vaatimuksilla sekä ostajien ja myyjien allianssimalleilla voidaan yksittäisiä toimijoita tuupata ja rohkaista yhteiseen vaikuttavuustoimintaan.

Ympäri maailmaa vaikutusten arviointimenetelmien ja -kehikoiden kehittämistä on ajanut **pyrkimys vertailukelpoisuuteen.** Pyrkimys on hyvä, mutta tiellä on myös ansoja. Lukuisissa tutkimuksissa on todettu, että yhteiskunnallisten ongelmien luonne ja tavoitteiden moninaisuus tuottaa niin järjestösektorille kuin yhteiskunnallisiin yritysinkin sellaista vaihtelevuutta, jonka pakottaminen yksiin raameihin vertailtavuuden nimissä herättää vastarintaa. Usein vain jokunen prosentti kohdejoukosta on saatu

käyttämään tiettyä menetelmää tarjotuista kepeistä ja porkkanasta huolimatta. Ainakin seuraavat asiat kannattaa ottaa huomioon:

- Vertailukelpoisuuden tarve ja tarkka tavoite on määriteltävä: ketkä vertailukelpoista tietoa haluavat, miksi, ja minkälaisia päätöksiä sen perusteella tehdään.
- Vertailukelpoista ovat lähtökohtaisesti sellaisten toimintojen tulokset, joilla on samanlaiset tavoitteet ja kohderyhmät. Esimerkiksi eri toimialojen tai kohderyhmien välinen vertailu tai uuden toimintamallin vertaaminen vakiintuneeseen on petollista.
- Vertailukelpoisuuden takaavat samanlaiset mittarit ja rajattuihin ydintuloksiin keskittyminen.
- Vertailtavuuteen pyrkimällä voidaan parhaassa tapauksessa haastaa etenkin vakiintuneita toimijoita kehittämään ja parantamaan toimintaansa.

Kaikkien näiden toimien perustana pitäisi olla **yhteinen ja jaettu näkemys vaikutusten arvioinnin laatutekijöistä**. Mikä on ja mikä taas ei ole luotettavaa vaikutusten arviointia. Arviointien kirjavuus osoittaa, että yhteinen ymmärrys siitä mitä laadukas vaikutusten arviointi puuttuu. Kaikkia arviointeja ei voi pitää sellaisina hyvinä esimerkkeinä, joita Hyvän Mitassa järjestöjen ja yhteiskunnallisten yritysten tueksi haettiin. Vakavimmat ongelmat liittyvät horjuviin vaikutusmalleihin, kevyeen tiedonkeruuseen ja kokonaan puuttuviin mittareihin. Paljon tutkittua ja arvioinnin kohteilla itsellään olevaa tietoa jäi hyödyntämättä.

LIITTEET

LIITE 1: Hyvän Mitta -arviointien lomakkeet ja kyselyt

Liitteessä kerrotaan mistä arvioinneista löytyy kehitetyt ja / tai käytetyt kysely- ja seurantalomakkeet.

Kisakallio:

- Motorinen oppiminen ja taidon kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Oma lomakkeensa päiväkotien työntekijöille ja lasten vanhemmille.

KVPS:

- Lyhytaikaishoidon merkitys erityislapselle ja hänen läheisilleen. Sama lomake läheisille, palveluiden tilaajille ja KVPS:n työntekijöille.

Me-talot

- Operatiivisen toiminnan seurantalomake, ryhmätoiminta.
- Operatiivisen toiminnan seurantalomake, matalan kynnyksen toiminta.
- Nuorten havainnointilomake työntekijöille.

Muotiala:

- Kysely kokemusasiantuntijoille

Setlementtiliitto:

- Kysely vapaaehtoistoimintaan osallistuvat
- Kysely Jyränkölän seniorikortteleissa käyville